

ORTADOĞU'DAKİ BÖLGESEL AKTÖRLERİN MUSUL POLİTİKALARI

KEMAL İNAT, MUSTAFA CANER, RECEP TAYYİP GÜRLER,
ABDULLAH ERBOĞA, VEysel KURT

ORTADOĞU'DAKİ BÖLGESEL AKTÖRLERİN MUSUL POLİTİKALARI

KEMAL İNAT, MUSTAFA CANER, RECEP TAYYİP GÜRLER,
ABDULLAH ERBOĞA, VEYSEL KURT

COPYRIGHT © 2016

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Hasan Suat Olgun
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
TÜRKİYE	9
İRAN	12
İRAK HÜKÜMETİ	14
SUUDİ ARABİSTAN VE KÖRFEZ ÜLKELERİ	17
İRAK KÜRT BÖLGESEL YÖNETİMİ (IKBY)	19
SONUÇ	22

YAZARLAR HAKKINDA

Kemal İnat (Editör ve Türkiye Bölümü Yazarı)

Lisans eğitimini 1992 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlayan Kemal İnat, doktorasını 2000 yılında Almanya'nın Siegen Üniversitesi'nde "21. Yüzyılın Başında Türkiye'nin *Ortadoğu Politikası*" başlıklı teziyle tamamladı. 2005 yılından beri yayımlanmakta olan *Ortadoğu Yıllığı* ve SETA tarafından 2009'dan bu yana yayımlanan *Türk Dış Politikası Yıllığı* isimli çalışmaların editörleri arasında yer alan İnat'ın *Dünya Çatışmaları*, *Blaetter für Deutsche und International, Politik, Bilgi, Demokrasi Platformu* gibi birçok ulusal ve uluslararası kitapta ve hakemli dergide makaleleri yayımlandı. Halen Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde profesör olarak Ortadoğu çalışmaları, Türk dış politikası ve uluslararası çatışmalar alanlarında dersler veren İnat, aynı üniversitenin Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin de müdürlüğünü yürütmektedir.

Abdullah Erboğa (Suudi Arabistan ve Körfez Ülkeleri Bölümü Yazarı)

Beykent Üniversitesi İşletme (ana dal) ve Uluslararası İlişkiler (yan dal) bölümlerinden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Bahçeşehir Üniversitesi Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladı. Halen İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora çalışmalarına devam etmektedir. Çalışma alanları arasında bölgesel güvenlik, Körfez ülkeleri, ABD-Körfez ilişkileri ve Körfez güvenliği bulunmaktadır. SETA İstanbul Güvenlik Araştırmaları Masası'nda araştırmacı olarak çalışmaktadır.

Veysel Kurt (Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Bölümü Yazarı)

Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2006 yılında mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisansını 2009 yılında tamamladı. Doktora çalışmasına İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda devam etmektedir. Ortadoğu'da otoriteriyenizm, demokratikleşme ve asker-sivil ilişkileri konularında çalışan Kurt'un, siyaset bilimi alanında yayımlanmış makaleleri ve yorumları bulunmaktadır.

Mustafa Caner (İran Bölümü Yazarı)

2010 yılında Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Uludağ Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2013 yılında "Sosyal Kontrol Kavramı Açısından Tıp Sosyolojisinin İmkanları" isimli tez çalışmasıyla yüksek lisans derecesi aldı. İran politik kültürü, Mısır politik kültürü, beden sosyolojisi, tıp sosyolojisi ve yeni toplumsal hareketler konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

Recep Tayyip Gürler (Irak Bölümü Yazarı)

Lisans derecesini 2012 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladıktan sonra aynı yıl Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2012'de Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlayan Gürler, halen Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde Irak masasında çalışmalarını sürdürmektedir.

ÖZET

Ortadoğu sorunları arasında bugünlerde en fazla öne çıkan konuların başında gelen Musul Operasyonu hususunda bölge ülkeleri ve artık *de facto* devlet olarak görülen Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'nin (IKBY) ne tür politikalar izledikleri ve bu politikaların hedefleri üzerine çok tartışmalar yapılıyor. Bu çalışmada konuyla yakından ilgili bölgesel aktörlerin Musul Operasyonu'ndaki temel motivasyonları bu ülkelerin söylem ve eylemleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Söz konusu bölgesel güçlerin Musul meselesiyle ilgili olarak birbirlerine karşı politikaları ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi aktörlerin bu politikaların şekillenmesine yönelik etkisi de analiz çerçevesinde ele alınmıştır. Genel olarak güvenlik kaygısı ve kendi nüfuzlarını genişletmek ya da korumak arayışıyla hareket eden bölge ülkelerinin başka bölgesel meselelerde olduğu gibi Musul sorununun çözümünde de iş birliği yapma konusunda başarısız oldukları görülmektedir. Bölgesel aktörlerin bu konudaki başarısızlıkları ABD gibi küresel güçlerin daha aktif bir şekilde bölgeye ve Musul sorununa müdahil olması sonucunu doğurmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye, Suudi Arabistan, İran, Irak hükümeti ve IKBY gibi bölgesel aktörlerin Musul Operasyonu'ndaki temel motivasyonları söylem ve eylemleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

GİRİŞ

Son dönemde Ortadoğu siyasetinin en fazla konuşulan aktörlerinden biri olan DEAŞ'ın Haziran 2014'te ele geçirdiği Musul'un örgütün elinden kurtarılması meselesi bütün bölgesel aktörlerin odaklandığı konuların başında geliyor. Hatta Musul Operasyonu'nun gündeme gelmesiyle birlikte Ortadoğu gündeminin daha önemli konusu olan Suriye iç savaşı ve özellikle de Halep cephesinde yaşananlar arka plana itildi. Bütün dikkatler Musul'a ve bu şehrin DEAŞ'tan temizlenmesi sonrasında kim tarafından kontrol edileceğine yöneldi. Bu noktada önemli olan mesele operasyonun başarılı olup şehrin DEAŞ terör örgütünden temizlenip temizlenemeyeceği değil sonrasında şehre kimin hakim olacağı konusudur.

Amerikan işgali sonrasında Irak'ta etnik ve mezhepsel fay hatları ekseninde Şii Araplar, Sünni Araplar ve Kürtler arasında oluşan hassas denge çerçevesinde Musul'un yönetimi ağırlıklı olarak Sünni Arapların elinde kalmıştı. Sünni Araplar 2005 yılının Ocak ayında yapılan Parlamento seçimlerini boykot etmişlerdi. Ancak Türkiye'nin de arabuluculuğuyla aynı yılın Aralık ayında yapılan seçimlere katılmışlar ve Musul merkezli Ninova vilayetinde çoğunluğu kazan-

mışlardı. Her ne kadar Musul'da nüfusun çoğunluğunu Sünni Araplar oluştursa da başkenti olduğu Ninova vilayeti geneline bakıldığında Sünni Arapların yanında Türkmenler, Kürtler, Asuriler ve Yezidilerin de önemli nüfusa sahip oldukları görülür. Ninova'nın ikinci büyük şehri Telafer'de nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan Türkmenlerin vilayetin tamamında ise 500 bin civarında oldukları tahmin ediliyor. Musul merkezli vilayetin nüfusunda söz konusu olan bu çeşitlilik bölge ülkeleri ve devlet dışı aktörlerin Musul Operasyonu'na ilgisini artıran bir unsur olarak öne çıkıyor. Türkiye, IKB, İran, Suudi Arabistan ve Bağdat yönetimi etnik, mezhepsel, tarihsel ve siyasal bağlarını öne sürerek Musul bölgesinin geleceği konusunda söz sahibi olmak istiyorlar. Ayrıca petrol kaynakları açısından çok zengin olan bu toprakların bölgesel rakiplerinin kontrolü altına girmesini ve üstünlük kurularak kendilerine karşı kullanılmasını engellemeye çalışıyorlar.

Bu bölgesel aktörlerden bazıları Musul ve civarındaki ilçelerin DEAŞ işgali öncesindeki etnik ve mezhepsel karakterinin korunmasını hedeflerken bazıları da örgüte karşı operasyonu bir fırsata dönüştürüp bölgenin demografik yapısından dolayı daha önce sahip olmadıkları nüfuzu şimdi kurmaya çalışıyorlar. Bu çerçevede genel olarak Ankara ve Riyad'ın daha çok nüfus dengelerini korumak suretiyle bölge üzerindeki etkisini muhafaza etmeye yönelik ve savunmacı bir politika izledikleri; buna karşılık Bağdat, Erbil ve Tahran'ın ise bölge üzerinde askeri hakimiyet sağlayarak nüfuzunu artırmaya yönelik yayılmacı bir politika takip ettikleri tespiti yapılabilir. Ancak bu arada bölgesel ittifakların benzeşen politik tercihler üzerinden kurulmadığını da hatırlatmak gerekir. Bu çerçevede bölgedeki etkisini korumak isteyen bir aktör olan Ankara ile nüfuzunu artırmak isteyen Erbil arasında bir ittifakın kurulması söz konusu olabiliyor. Ayrıca bölgede kurulan ittifakların da çok kısa süreli olduğu ve hızla değişen çıkar algıları çerçevesinde değişebildiğinin

de altını çizmek gerekir. İttifaklara yönelik bu tespitin, bölgesel aktörlerin ABD gibi küresel güçlerle kurdukları ittifaklar için de geçerli olduğunu ifade etmek gerekir.

TÜRKİYE

Türkiye'nin Musul Operasyonu gündeme geldiği andan itibaren konuyla yakından ilgilendiği, bu konuda yüksek sesle dile getirdiği kaygılarının dikkate alınmayacağı endişesiyle operasyona bizzat katılarak olumsuz sonuçların ortaya çıkmasını engellemek istediği görüldü. Ankara'nın Musul Operasyonu çerçevesinde iki temel endişeye sahip olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi otuz yılı aşkın süredir Irak'ın kuzeyinde örgütlenmiş olan ve buradan gerçekleştirdiği saldırılarla Türkiye'ye büyük zararlar veren PKK'nın DEAŞ'a karşı operasyonu fırsata dönüştürerek bölgedeki etkinlik alanını genişletmeye çalışmasıdır. Bu çerçevede Irak'ın –Musul'un batısında bulunan Suriye sınırındaki– Sincar Dağı'nın ikinci bir Kandil'e dönüştürülmesi söylentileri ve ihtimali Ankara'yı çok rahatsız etmiş ve bu yönde bir girişim olması durumunda Türkiye'nin doğrudan müdahale edeceği resmi ağızlardan açıklanmıştır.¹ PKK'nın Suriye kolu olan PYD'nin DEAŞ'a karşı mücadele bahanesiyle ABD'nin desteğiyle bu alanı kontrol altına alması ve Türkiye için büyük bir güvenlik tehdidine dönüştüğü göz önünde bulundurulursa Ankara'nın Sincar konusundaki endişesinin yer-siz olmadığı anlaşılar. Ayrıca PKK'nın uzun zamandır Irak'ın kuzeyinde önce Saddam Hüseyin yönetimi ardından Kürdistan Demokratik Partisi (KDP)/Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) tarafından giderilemeyen otorite boşluğunu çok etkili bir şekilde kullandığı ve Kandil Dağı merkezli Irak ve IKBY içerisinde otonom bir yapı oluşturduğunu da unutmamak gerekir.

Sahip olduğu silahlı güç yüzünden bu örgütle doğrudan çatışmaktan kaçınan IKBY'nin

PKK'nın Kuzey Irak'ta yayılmasının önlenmesi konusunda başarısız kaldığı görülmektedir. IKBY içerisinde iktidar mücadelesi yürüten KYB ve Gorran gibi yerel aktörlerin Barzani karşıtlığı ve PKK'nın DEAŞ'a karşı mücadele atmosferini kullanarak etkisini Suriye sınırına kadar uzatıp söz konusu ülkede kurduğu *de facto* PYD devleti ile coğrafi bir bağ kurmak istediği açıktır. PKK bu şekilde kendisinin hakim olduğu Suriye'deki Kürt bölgesiyle Barzani karşısında zayıf olduğu Irak'taki Kürt bölgesini birleştirmek için IKBY'deki bu zayıflığını gidermeye çalışmaktadır. Suriye ve Irak Kürt bölgeleri birlikte düşünüldüğünde PKK kendisini KYB, Gorran ve İslamcı Kürt partilerinden daha güçlü, KDP ile ise eşit bir aktör olarak görmektedir.

Türkiye'nin Musul Operasyonu çerçevesindeki endişesi yapılacak hatalarla Musul ve çevre ilçelerdeki demografik yapının ve dolayısıyla Irak'ın genelindeki etnik ve mezhepsel gruplar arasındaki hassas siyasi dengenin bozulmasıdır.

PKK'nın bu hesapları Türkiye'nin neden Musul Operasyonu ile yakından ilgilendiğini ve bu çerçevede neden Barzani yönetimiyle iş birliği yaptığını açıklamaktadır. Ankara bu şekilde hem PKK'nın Kuzey Irak'ta etkinliğini artırmasını önlemeye çalışmakta hem de daha rasyonel ve terör aleyhinde iş birliğine hazır bir aktör olan Barzani yönetimini PKK ve onunla birlikte hareket eden aktörlere karşı desteklemeyi hedeflemektedir. IKBY Başkanı Barzani'nin de Ankara'nın PKK konusundaki endişelerini paylaştığı ve Türkiye'ye bu konuda destek verdiği Mart 2016'da Al Monitor internet sitesine yaptığı açıklamadaki, "PYD ve PKK tam olarak aynı şeydir" ifadelerinden anlaşılmaktadır.²

1. "Çavuşoğlu: Sincar'ı İkinci Kandil Yapmak İstiyorlar, Müsaade Etmeyeceğiz", *Hürriyet*, 24 Ekim 2016.

2. "Barzani: 'PYD ve PKK Tam Olarak Aynı Şeydir'", *Sabah*, 23 Mart 2016.

Türkiye'nin Musul Operasyonu çerçevesinde ikinci endişesi bu operasyon sırasında ve sonrasında yapılacak hatalarla Musul ve çevre ilçelerdeki demografik yapının ve dolayısıyla Irak'ın genelindeki etnik ve mezhepsel gruplar arasındaki hassas siyasi dengenin bozulmasıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, "Musul halkını kendi kaderine terk edebilir miyiz? Musul'un tarihinde kim var? Biz varız. Şimdi ne yapıyorlar? Musul'u Musulludan alıp birilerine vermenin hesapları var. Biz de 'hayır' diyoruz. Musul'da Musullu yaşamalı"³ şeklindeki sözleri bu endişeye işaret etmektedir. Uzun zamandır istikrarsızlık içerisinde olan Irak'ın ABD işgali sonrasında zaman zaman iç savaş boyutuna varan çatışmalara sürüklenmesi Türkiye için de ciddi güvenlik riskleri doğurmuştur. Yukarıda değinilen PKK terör örgütünün Irak'ta üslenmesinin yanında çatışmaların arttığı dönemde bu ülkeden Türkiye'ye çok sayıda mülteci gelmiştir. Musul Operasyonu sırasında da bu şehirde yaşayan yüz binlerce insanın çatışmalardan kaçmak için yollara düşeceği ve bunların önemli bir kısmının Türkiye'ye gelmek isteyeceğinden endişe edilmektedir.⁴

Böyle bir mülteci akınına sadece operasyon kapsamında yaşanan çatışmaların değil Musul şehri ve civarındaki ilçeleri ele geçirecek olan bazı silahlı güçlerin uygulamasından korkulan intikam ve sürgün politikalarının da yol açabileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede Ankara özellikle Haşdi Şabi (Halk Seferberlik Güçleri) silahlı güçleri ve PKK'nın Musul Operasyonu'na katılmasına karşı çıkmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 18 Ekim tarihinde yaptığı bir konuşmada özellikle Haşdi Şabi'nin Musul Operasyonu'na katılması yüzünden oluşabilecek olan bir mezhep çatışması riskine işaret ettiği görülmektedir: "Burada Şia-Sünni savaşı olmaması lazım. Şimdi onu da konuşuyorlar: '30 bin kişiyle Haşdi Şabi geliyor.' Kaç bin kişiyle gelirse gelsin, geleceği

varsa göreceği de var."⁵ Haşdi Şabi militanlarının DEAŞ'ın elinden "kurtarıldıkları" başka Irak şehirlerinde gerçekleştirdiği ileri sürülen katliamlara dair görüntüler Musul halkının büyük bölümünde endişeye neden olmaktadır. Irak'ın yakın zamana kadar değişik dönemlerde Araplaştırma, Kürtleştirme, Sünnileştirme veya Şiileştirme politikalarının yaşandığı bir ülke olduğu düşünüldüğünde Musul'da da buna benzer bir demografik değişimi hedefleyen girişimlerin olabileceği endişesi temelsiz değildir. Bölgesel aktörlerin bu şekilde Musul ve çevresinde kendi politikalarına karşı çıkacak etnik ya da mezhepsel unsurların bölgeyi terk etmesini ve kendileriyle uyumlu bir tutum içerisinde olacak unsurların sayıca üstün duruma gelmesini hedefleyen politikalar izlemeyeceklerini beklemek Irak'ın tarihsel gerçeklikleriyle bağdaşmayan bir iyimserlik olur.

Son dönemde ABD gibi Batılı ülkelerin desteğini arkasına alan PYD'nin hakim olduğu bölgelerde Kürt olmayan nüfusu göçe zorlayarak Suriye'nin kuzeyinde bir PKK/PYD devleti kurma yönündeki adımlarına şahit olan Türkiye'nin Irak konusunda böyle bir iyimserliğe sahip olması beklenemezdi. Bu yüzden Ankara DEAŞ'a karşı yapılacak Musul Operasyonu'nun kitlesel mülteci dalgalarına yol açacak bir etnik ya da mezhepsel temizlik hareketine dönüşmemesi konusunda uyarılarda bulunmuştur. Bunun yanında Sünnilerin yönetimden dışlandığı bir Bağdat yönetiminin İran'ın desteğiyle Musul'a hakim olması kadar Türkiye'nin müttefiki olmasına rağmen IKBY'nin hakimiyeti de bölge istikrarı açısından sorunlara yol açabilecek potansiyele sahiptir. Bu sorunlar sadece mülteci hareketliliğiyle sınırlı kalmayıp Şii Araplar, Kürtler ve Sünni Araplar arasında kanlı bir çatışma şeklinde kendisini gösterebilecektir. Bölgede önemli bir nüfusa sahip olan Türkmenlerin de çatışmanın bir parçası olma ihtimali Türkiye'yi müdahale etmek zorunda bırakacaktır. Böyle bir çatışmanın parçası ol-

3. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Başika Üssü Orada Duracak", *Hürriyet*, 15 Ekim 2016.

4. "BM: Musul Operasyonuyla 100 Bin Iraklı Türkiye'ye Göç Edebilir", *Bloomberg HT*, 17 Ekim 2016.

5. "Erdoğan'dan Haşdi Şabi'ye: Geleceği Varsa Göreceği De Var!", *Timeturk*, 18 Ekim 2016.

mak istemeyen Türkiye bütün tarafları DEAŞ'a karşı mücadeleye odaklanmaya ve bölgeyi uzun sürecek istikrarsızlık ve savaflara sürükleyecek davranışlardan kaçınmaya çağırmaktadır.⁶

Ankara'nın Musul'a yönelik ilgisinin bazı kesimler tarafından bu bölgenin Türkiye topraklarına katılmak istenmesi şeklinde yorumlanması da söz konusu olmuştur. Bu yorumlarda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 18 Ekim tarihinde yaptığı bir konuşmada Misak-ı Milli'ye atıfta bulunarak Türkiye'nin Irak ve Suriye konusundaki tarihi sorumluluğunun altını çizmesi ve bu yüzden hem masada hem de sahada olacağını ifade etmesinin de etkisi olmuştur.⁷ Ancak bu açıklama Erdoğan'ın konuyla ilgili başka açıklamalarıyla birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin Irak konusundaki asıl arzusunun bu ülkenin toprak bütünlüğünün korunması yönünde olduğu anlaşılır. Ankara, Bağdat'ın başta Türkiye olmak üzere komşu ülkeler için tehdit oluşturan terör örgütlerinin sığınıp kendilerini geliştirme imkanı bulamayacakları kadar güçlü ve istikrarlı bir yönetime sahip olmasını istemektedir. Bu çerçevede Bağdat'ın başka ülkelerin etkisinden kurtulup kendi gerçeklerine göre hareket etmesi ve Musul dahil Irak'ın tamamında ülkenin asli unsurları olan Şii Araplar, Sünni Araplar, Kürtler, Türkmenler ve diğer halk gruplarının yaşadıkları topraklardan sürülmeleri ya da baskı altına alınmalarına engel olması Ankara'nın temel beklentileri arasındadır.

Irak içerisindeki aktörlerin ya da dışındaki bölgesel ya da küresel güçlerin Milletler Cemiyeti döneminde kurulmuş olan siyasal yapıda köklü bir değişiklik yapmayı planlamaları durumunda Türkiye de söyleyecek sözü olduğunu dile getirmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Misak-ı Milli'ye atıf yaparak Türkiye'nin tarihi sorumluluklarına işaret etmesi Ankara'nın böyle bir durumda Irak'ın geleceğinin şekillenmesine müdahil olacağının açık göstergesi olarak okunmalıdır.

Enerji kaynakları açısından çok zengin olan ve Irak'ın ikinci büyük şehri olarak öne çıkan Musul'un DEAŞ'tan kurtarılması konusunda çok sayıda devlet ve devlet dışı aktörün seferber olması bu aktörlerin DEAŞ sonrası bölgenin geleceğinin şekillenmesinde söz sahibi olmak istediklerini gösteriyor. Musul, Kerkük, Telafer ve statüsü tartışmalı diğer şehirlerin geleceğine dair düzenlemelerde Irak'ı daha büyük çatışmalara sürükleyecek yanlışlar yapılmaması için müdahil olmak isteyen Türkiye'nin bu konudaki temel gerekçesi ABD ve bazı Avrupa ülkeleri gibi bölge dışı ve İran gibi bölgesel aktörlerin operasyona doğrudan ya da dolaylı olarak katılmalarıdır.

Türkiye'nin bölgeye müdahil olurken temel araçları ise başta Musul'un kuzeydoğusundaki Başika Askeri Üssü olmak üzere Kuzey Irak'ta bulundurduğu askerler ile bu bölgede Türk askerleri tarafından eğitilen yerel silahlı güçlerden oluşmaktadır. Bağdat yönetiminin Tahran'ın da etkisiyle yaptığı bütün çağrılara rağmen Ankara, Başika Askeri Üssü'nü boşaltmayacağını açıklamış ve Irak topraklarından Türkiye'yi hedef alan tehditler ortadan kalkmadığı sürece bölgede asker bulundurmaya devam edeceğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 15 Ekim'de yaptığı, "Başika Üssü'müz konusunda da kimse konuşmasın. Bu üs orada duracaktır. Duracaktır çünkü Başika aynı zamanda Türkiye'ye olacak terör saldırıları için bir sigortadır" açıklaması bu konudaki kararlılığı göstermiştir.⁸ Türkiye'nin Musul ve Kuzey Irak'taki diğer tartışmalı bölgelere yönelik politikasında önem verdiği araçlardan bir diğeri ise Barzani yönetimi ile kurduğu ittifak ilişkisidir. Bu ittifak çerçevesinde yapılan askeri iş birliği hem her iki aktörün de tehdit olarak gördüğü PKK'ya hem de bölgedeki nüfuzunu artırmaya çalışan Tahran-Bağdat-KYB-Gorran blokuna karşı Ankara ve Erbil'in hareket alanını genişletmektedir. Barzani yönetimi ile kurulan askeri iş birliği Türkiye'nin Kuzey Irak'taki askeri varlığını meşrulaştıran bir işleve de sahiptir.

6. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Mezhep Savaşına Evet Diyemeyiz", *Akşam*, 18 Ekim 2016.

7. "Cumhurbaşkanı Erdoğan Musul Tartışmasında Son Noktayı Koydu", *Sabah*, 18 Ekim 2016.

8. "Erdoğan: Başika Orada Duracaktır", *Aljazeera Türk*, 15 Ekim 2016.

Musul ve Irak'ın geneline ilişkin bu güvenlik endişeleri ve operasyon sırasında yapılacak yanlışlar nedeniyle bölgede çıkması muhtemel mezhep temelli çatışmalardan olumsuz etkileneceğini düşünerek Türkiye başından beri Musul Operasyonu'nun bir parçası olmak istemiştir. Bu konuda gerek koalisyon güçleri gerekse İran ve Bağdat yönetiminin karşı çıkmalarına rağmen ısrarlarını sürdürmüş ve Başika Üssü'nde bulunan birlikleriyle zaman zaman operasyona katılan Peşmerge güçlerine destek vermiştir. Bunun yanında Ankara, Türkiye'nin güvenliğini tehdit edebilecek başka gelişmeler karşısında daha büyük askeri güçlerle de bölgeye müdahale edileceğini yanlış anlaşılma meydana vermeyecek şekilde açıkça ifade etmiştir.⁹

İran'ın "Yabancı kuvvetler operasyona katılmasın" tezi ise Haşdi Şabi üzerinden operasyonlarını yürütürken başka bir kuvvet tarafından rahatsız edilmeme isteğini yani DEAŞ sonrası dönemde tek aktör olarak bölgede söz söyleme arzusunu ifade etmektedir.

İRAN

ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyonun DEAŞ'a karşı giriştiği operasyona eleştirel bir tavır takınan İran'ın yine aynı koalisyonun desteklediği ve Irak merkezi hükümetinin yürüttüğü Musul'u DEAŞ'tan kurtarma operasyonu istekli bir biçimde desteklediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda operasyonun başlamasından aylar önce İranlı ve Iraklı yetkililer bir araya gelip konu hakkında görüşüyorlardı. İran Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı Ali Şemhani Ağustos ayında Irak Meclis Başkanı Selim Cuburi ile görüşmüş, İran'ın Musul Operasyonu'nda Irak güvenlik güçleri ve Haşdi Şabi'nin yanında olduğunu söylemiştir. Cuburi de

İran'ın sayesinde Irak'ın DEAŞ'a karşı etkili bir biçimde savaştığını ifade etmiştir.¹⁰ Operasyonun başlamasının ardından da İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Behram Gasemi İran'ın Musul Operasyonu'nu yürüten Irak hükümetini desteklediğini ifade etmiştir.¹¹ Bu noktada İran'ın operasyonun neresinde olduğu ve ne şekilde yer alacağı soruları gündeme gelmiştir.

İran dini lideri Ayetullah Ali Hamaney'in dış politika danışmanı ve sağ kolu olan Ali Ekber Velayeti operasyonun başlamasının ardından yaptığı bir açıklamada, İran'ın operasyonda "doğrudan" bir askeri güç olarak yer almayacağını, yalnızca askeri danışmanları vasıtasıyla merkezi Irak hükümetine yardım edileceğini ifade etmiştir. Ek olarak Irak ordusu dışındaki herhangi bir yabancı gücün katılımının da doğru olmayacağını altını çizmiştir.¹² Velayeti'nin vurguladığı iki önemli nokta yani yabancı ülkelerin operasyona katılımının kabul edilemezliği ve İran'ın yalnızca askeri danışman desteği sağladığı iddiası operasyon öncesi ve sırasında İranlı üst düzey yetkililer tarafından sıkça tekrarlanmıştır. Daha sonra İran Cumhurbaşkanı Ruhani de aynı şekilde, "Ev sahibi ülke ile koordineli olmayan yabancı ülkelerin müdahalelerini çok tehlikeli olarak görüyoruz" şeklinde konuşmuştur.¹³ Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Gasemi de Irak yönetiminden izin alınmadan hiçbir devletin Musul Operasyonu'na katılmasının mümkün olmadığını duyurmuştur.¹⁴

10. "Mosul Liberation 'Beginning of Stability, Peace'", Mehr News Agency, 21 Ağustos 2016, <http://en.mehrnews.com/news/119119/Mosul-liberation-beginning-of-stability-peace>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

11. "Iran Vows Support for Iraq Terror Fight Amid Mosul Offensive", Press TV, 17 Ekim 2016, <http://www.presstv.ir/Detail/2016/10/17/489504/Iran-Iraq-Mosul-Bahram-Qassemi>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

12. "Iran's Participation in Mosul Liberation 'Highly Unlikely'", Mehr News Agency, 19 Ekim 2016, <http://en.mehrnews.com/news/120668/Iran-s-participation-in-Mosul-liberation-highly-unlikely>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

13. "Iran President Says Any Foreign Intervention 'Very Dangerous'", Press TV, 24 Ekim 2016, <http://www.presstv.ir/Detail/2016/10/24/490480/Iran-Middle-East-Hassan-Rouhani-Mar-kazi>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

14. "قاسمی: ایران و کانادا به دنبال دفتر حافظ منافع هستند/ ایران نمی خواهد در قره باغ میانجی گری کند", ISNA, 24 Ekim 2016.

9. "Çavuşoğlu'ndan Flaş Musul Açıklaması", *Habertürk*, 25 Ekim 2016.

Büyük oranda Türkiye'nin Başika'da bulunan askeri varlığına ve Musul Operasyonu'nda yer alma isteğine yönelik itirazın ifadesi olan bu tez aslında İran'ın özel olarak Musul ve genel olarak da Irak siyasetinin ana hatlarını oluşturmaktadır.

Bu siyaseti doğru biçimde kavrayabilmek için ise İran'ın sahada irtibatla olduğu Haşdi Şabi adı verilen askeri grupları incelemek yerinde olacaktır. 2014 yılında Musul'un DEAŞ tarafından işgali ile başlayan süreçte Irak Şiilerinin çoğunluğunun takip ettiği taklit mercii Ayetullah Ali Sistani'nin fetvasıyla oluşturulan Haşdi Şabi, Şiileri ve kutsal yerlerini hedef alan bu örgüte karşı silahlı mücadeleye girişmişti. İran'ın Musul Operasyonu'na dahil de büyük oranda Haşdi Şabi adı verilen farklı Şii milis gruplarının oluşturduğu çatı örgüt vasıtasıyla olmaktadır. Örgüt Ayetullah Sistani'nin çağrısıyla kurulsun da süreç içerisinde daha çok İran'ın etkisine açık hale gelmiştir. Söz konusu örgütün üye sayısının 130 bin civarında olduğu, İran Devrim Muhafızları tarafından eğitilip silahlandırıldığı ve operasyonel hale getirildiği söylenmektedir.¹⁵ Bununla paralel bir biçimde Musul Operasyonu'nun başladığı vakitlerde ajanslara düşen İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin Haşdi Şabi'nin Genel Komutan Yardımcısı Ebu Mehdi Mühendis ile birlikte görüldüğü fotoğraf¹⁶ da aslında İran'ın hem Haşdi Şabi hem de Musul Operasyonu ile olan irtibatını göstermektedir. Gerçek ismi Cemal Cafer İbrahimi olan Ebu Mehdi Mühendis 2005 yılında Irak Parlamentosuna milletvekili olarak seçilmiştir. Kasım Süleymani ve İran'a oldukça yakın bir isim olarak bilinmektedir.¹⁷ Aynı şekilde Haşdi Şabi'nin en önemli silahlı güçlerinden olan Bedir Örgütü de

İran'ın açık etkisi altındadır.¹⁸ Musul Operasyonu özelinde Haşdi Şabi ve İran ilişkisine bakıldığında karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

Musul Operasyonu'nu Bağdat yönetiminin liderliğinde Irak güvenlik güçlerinin gerçekleştireceği, Erbil yönetiminden Peşmerge'nin karan ve ABD öncülüğündeki koalisyon uçaklarının da havadan destek vereceği planlanmıştı.¹⁹ Bu formüle göre Haşdi Şabi'nin operasyonun ana kuvvetlerinden olmayacağı bekleniyordu. Ancak süreç içerisinde Haşdi Şabi de Musul Operasyonu'na bir yönüyle dahil oldu. Kasım Süleymani'nin Haşdi Şabi'nin Musul Operasyonu yönetim odasına geldiği ve buradan yönetilecek bir operasyonun başlamak üzere olduğu iddiaları²⁰ da İran'ın ağırlığını koyduğunu gösteriyordu. Hatta Irak yönetiminden Kasım Süleymani'nin Musul Operasyonu'na katılması yönünde bir isteğin geldiği de iddia edildi.²¹ Zaten Ağustos ayında Haşdi Şabi'nin sözcüsü Ahmed Asadi de aynı şekilde Süleymani'nin Musul Operasyonu'nda görev alacağını söylemiş ve İran'ın desteğinden övgüyle bahsetmişti.²² Beklenildiği şekilde çok geçmeden Haşdi Şabi güçleri kendi operasyonlarına başladılar. Musul'un batısında gerçekleştirilen ve devam eden operasyonlarda Haşdi Şabi birlikleri DEAŞ militanlarının Rakka'ya doğru ricatını engellemeye çalışmaktadır.²³

18. Kirk H. Sowell, "Badr at the Forefront of Iraq's Shia Militias", Carnegie Endowment for International Peace, 13 Ağustos 2016, <http://carnegieendowment.org/sada/61016>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

19. "Mosul: Iraqi Army Battles ISIL in 'Historic Operation'", Aljazeera, 17 Ekim 2016.

20. "Arab Media: General Soleimani in Mosul Operations Room", Fars News, 26 Ekim 2016, <http://en.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13950805001148>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

21. "Iraq Requests Participation of Iran's Soleimani in Mosul Campaign: Report", NOW, 17 Ekim 2016, <https://now.mmedia.me/lb/en/NewsReports/567433-iraq-requests-participation-of-irans-soleimani-in-mosul-campaign-report>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

22. "Iraqi Popular Forces Spokesman: Iran's General Soleimani to Play Major Role in Mosul Operations", Fars News, 6 Ağustos 2016, <http://en.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13950516001188>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

23. "Hashd al-Shaabi Fighters Launch Operation West of Mosul", Press TV, 29 Ekim 2016, <http://www.presstv.com/Detail/2016/10/29/491163/Iraq-Mosul-alHashd-alShaabi-Jawad-al-Talibawi-west-Mosul>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

15. Ece Göksedef, "İran'ın Irak'taki Silah Gücü Haşdi Şabi", Aljazeera Türk, 2 Kasım 2016.

16. "حاج قاسم در کنار فرماندهان الحشد الشعبي و سپاه بدر + عکس", ABNA, 16 Ekim 2016.

17. Ali Kurdistani, "The Militia Leader Who Defies the US and Proud of Loyalty to Iran", Rudaw, 7 Haziran 2016, <http://rudaw.net/english/middleeast/iraq/07062016?keyword=ISIS>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

Böylelikle Suriye yolunu tutarak DEAŞ'ın Musul'a hapsedilmesini ve orada yenilgiye uğratılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bir başka ifadeyle Haşdi Şabi resmi olarak operasyonda rol almıyor gibi gözükse de fiiliyatta önemli bir aktör olarak operasyonun parçasıdır.

Haşdi Şabi birlikleri Musul'un batısı ve Rakka yolunu tutmak suretiyle Irak ve Suriye arasındaki önemli bağlantı noktalarından birini kontrol etme amacındadır. Bu da İran'ın Irak üzerinden Suriye'ye bir karasal ulaşım hattı açması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla İran'ın coğrafi hakimiyeti Irak-Suriye (Musul-Rakka) doğrultusunda gelişmektedir. Benzer bir senaryoda İran'ın Tahran, Bakuba, Şirkat, Sincar, Rabia, Kamışlı, Kobani, Halep, İdlip, Humus ve Lazkiye hattında açılacak bir koridor üzerinden Akdeniz ile buluşma hedefinde olduğu iddia edilmektedir.²⁴ Şüphesiz ki bu planın gerçekleştirilebilmesi İran, Suriye ve PYD başta olmak üzere pek çok aktör arasındaki ilişkilerin dengesine bağlıdır. Örneğin bu hat üzerinde bulunan PYD hakimiyetindeki Kobani, İran varlığına ne ölçüde müsaade edebilir? Kobani'yi plana dahil etmek adına Tahran ve Şam rejimleri başka bir yol izleyebilirler mi? Ya da Şam yönetimi bu plana en başından sıcak bakar mı? Bu ve benzeri soruların cevaplarında spekülasyon dozunun yüksek olduğu söylenebilirse bile İran'ın bu ya da buna benzer bir karasal koridor hedefi üzerinden Musul stratejisini şekillendirdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

19 Ekim tarihinde Hamaney'in askeri konulardaki danışmanı ve eski Devrim Muhafızları Komutanı Rahim Safevi'nin yaptığı açıklama da bu iddialar ile tutarlı gözüküyor. Safevi, Musul Operasyonu'nun Suriye'ye etkilerinin olacağını ifade ediyor ve "Musul'da DEAŞ mevcudiyeti azalınca Suriye'de artacak" diye uyarıyordu.²⁵ Öyle veya böyle İran'ın Irak'taki angajmanını

Suriye'dekinden ayrı düşünmek konunun doğru ve eksiksiz anlaşılmasına engel olacaktır. Bu doğrultuda Tahran Haşdi Şabi üzerinden Musul ve Suriye arasındaki hattı kontrol etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla İran'ın en temel hedeflerinden biri Irak'ta kazanılacak hakimiyetin Suriye'ye tahvil edilmesi olarak değerlendirilebilir. Kasım ayı başında gelen bilgilere göre de Haşdi Şabi'nin sözcüsü Cafer Hüseyini Musul ile Suriye arasındaki otoyolun kontrolünün kendilerine geçtiğini iddia etmektedir.²⁶

"Yabancı kuvvetler operasyona katılmasın" tezi ise İran'ın Haşdi Şabi üzerinden operasyonlarını yürütürken başka bir kuvvet tarafından rahatsız edilmeme isteğini yani DEAŞ sonrası dönemde tek aktör olarak bölgede söz söyleme arzusunu ifade etmektedir. İran, merkezi hükümet üzerinde sahip olduğu etkiyle kendi askerlerini "danışman" sıfatıyla Irak topraklarında tutup, "Biz Irak yönetimi tarafından davet edildik" söylemiyle de uluslararası hukuk açısından meşruiyet sahibi olmaktadır. Böylelikle kendisini en önemli değişken olarak denkleme dahil edip diğer bölgesel güçleri de denklemden çıkarmak istemektedir. Operasyon sonrasında Irak'ın ikinci büyük kenti olan Musul üzerinde etki sahibi olması halinde İran, Irak genelindeki hakimiyetini de tahkim edecektir.

IRAK HÜKÜMETİ

Musul'un Irak hükümetinin kontrolünden çıkmasının ardından Irak'ta süregelen siyasi kriz daha da derinleşmişti. Nisan 2014 seçimlerini kazanan Kanun Devleti Koalisyonu'nun lideri olan Nuri Maliki anayasal olarak üçüncü dönem için başbakan adaylığı hakkı olmamasına rağmen başbakan olmakta ısrar ediyordu. Fakat bu durumdan rahatsız olan Maliki muhalifleri (Sünniler, Kürtler ve bazı Şiiiler) ve ABD yönetimi Eylül

24. Martin Chulov, "Amid Syrian Chaos, Iran's Game Plan Emerges: A Path to the Mediterranean", *The Guardian*, 8 Ekim 2016.

25. "بازی بزرگ آمریکا در منطقه ممکن است معادلات سیاسی را دچار تغییر کند", ISNA, 19 Ekim 2016.

26. "Iraq's Popular Mobilization Cuts Daesh's Main Supply Route in Mosul", Press TV, 2 Kasım 2016, <http://www.presstv.ir/Detail/2016/11/02/491878/iraq-mosul-daesh-raqqah-highway>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

2014'te Haydar İbadi'yi başbakan yaptılar.²⁷ İbadi yeni bir hükümet kurdu ve ilk hedef olarak Irak topraklarının DEAŞ'tan temizlenmesini gösterdi. Bunun ardından başta ABD olmak üzere pek çok ülkeden DEAŞ ile mücadelede her türlü yardım talebinde bulundu.²⁸ Dışarıdan yardım istemenin yanında ülke içerisindeki güvenlik unsurlarının da bir nevi yeniden yapılandırılması işlemini başlattı. Öncelikle Musul'da DEAŞ'a karşı savaşmayıp kaçan askerler ve komutanların görevlerine son verildi. Terörle mücadelede yetersiz olarak görülen komutanların yerine yenileri atandı.²⁹ Ordunun içerisindeki yolsuzlukların bazıları açığa çıkarıldı.³⁰

Resmî siyasi yetkililerin yanı sıra DEAŞ'a karşı mücadele başlatan en önemli isimlerden biri ise Şiiilerin en büyük dini otoritesi Ayetullah Ali Sistani oldu. Musul'un düşmesinin hemen ardından 13 Haziran 2014'te tüm Iraklıları DEAŞ'a karşı topraklarını savunmak için cihada davet eden bir fetva yayınladı.³¹ Bu fetvanın hemen ardından yüz binlerce gönüllü Iraklı Şii'nin bir kısmı silahlı mücadele için mevcut milis kuvvetlere katıldı diğer bir kısmı da yenilerini kurdu. Irak resmî makamları tarafından onaylanan bu hareket Haşdi Şabi adıyla Irak hükümetinin güvencesi altına alınmış oldu.

ABD öncülüğündeki koalisyon kuvvetlerinin DEAŞ'a karşı hava operasyonlarına başlaması ile birlikte Irak ordusu ve Haşdi Şabi'nin karadan ilerleyerek DEAŞ'ın elde ettiği toprakları geri kazanmaları hızlanmıştı. 2015 yılı içerisinde Tikrit, Beyci ve Ramadi; 2016 yılı içerisinde de Hit, Mahmur, Kayyara ve Felluce gibi

önemli şehirler DEAŞ'ın elinden geri alınmıştır. 2016 yılında DEAŞ ile mücadelede büyük bir ilerleme sağlanması bu yılın "DEAŞ'ın sonunun başlangıcı" olacağı yorumlarının yapılmasına sebep olmuş ve nihayet 17 Ekim 2016'da Irak'ın en büyük ikinci şehri olan Musul'u kurtarma operasyonu başlamıştır.³²

Sünni Araplar arasında Haşdi Şabi'ye çok olumsuz bakılmaktadır. Nitekim Haşdi Şabi'nin bu kötü itibarının nedenini ortaya koyacak nitelikte pek çok uluslararası rapor yayımlanmıştır.

Musul'a gelene kadar gerçekleştirilen operasyonlarda ise büyük oranda başrolü Haşdi Şabi üstlenmiştir. Haşdi Şabi'nin DEAŞ'a karşı en ön safta savaşması bu örgütün itibarını Irak halkının gözünde çok yükseltilmiş. Fakat bu itibarın sadece Şiiiler arasında kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Çünkü Sünni Araplar arasında Haşdi Şabi'ye çok olumsuz bakılmaktadır. Nitekim Haşdi Şabi'nin bu kötü itibarının nedenini ortaya koyacak nitelikte pek çok uluslararası rapor yayımlanmıştır.³³ Bu raporlar Haşdi Şabi'nin DEAŞ'tan kurtardıkları bölgelerde yaşayan sivil Sünnilere karşı infaz, adam kaçırma, işkence yapma, öldürme, ev ve işyerlerini yağmalama gibi eylemlere giriştiklerini ortaya koymaktadır. Haşdi Şabi'nin bu politikaları nedeniyle Musul Operasyonu'na katılmamaları konusunda Sünni Araplar ve Kürtlerin ciddi itirazları vardı.

27. Mahir Chmaytelli, "Iraqi Parliament Approves El-İbadi's Cabinet", Al Arabiya News, 8 Eylül 2014, <http://english.alarabiya.net/en/News/2016/08/15/Iraq-MPs-approve-five-new-ministers-after-long-delay.html>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

28. "New Iraqi Leader Asks Obama for More Weapons", *The Washington Times*, 24 Eylül 2014.

29. "Iraq PM Sacks 36 Army Officers in Anti-Corruption Drive", *The Daily Star*, 12 Kasım 2014; Joel Wing, "Premier El-İbadi's Attempt to Reform Iraq's Security Forces", *Musings on Iraq*, 26 Kasım 2014.

30. "Irak'ta Hayalet Askerlere 1 Milyar Dolar", *Aljazeera Türk*, 4 Aralık 2014.

31. "Sistani'den IŞİD'e Karşı Cihad Emri", AA, 13 Haziran 2014.

32. "Mosul: Iraqi Army Battles ISIL in 'Historic Operation'", *Aljazeera*, 17 Ekim 2016.

33. "Iraq: Militias Escalate Abuses, Possibly War Crimes", Human Rights Watch, 15 Şubat 2015; "Iraq: Militia Attacks Destroy Villages, Displace Thousands", Human Rights Watch, 18 Mart 2015; "Iraq: Possible War Crimes by Shia Militia: Sunnis Targeted in Muqadadiya after ISIS Attack", Human Rights Watch, 31 Ocak 2016; "Absolute Impunity: Militia Rule in Iraq", Amnesty International, 14 Ekim 2014.

Irak hükümetinin Musul Operasyonu ile ilgili hedeflerinin başında kaybolan otoritesini geri kazanmak gelmektedir. 2014 yılı Haziran ayında DEAŞ Musul'dan başlayarak Bağdat ve Erbil sınırına kadar olan bölgelerde hızlı bir ilerleme sağlayınca Irak hükümeti ciddi bir itibar kaybına uğramıştı. Özellikle Irak ordusunun koruması gereken bölgelerden DEAŞ ile savaşmadan kaçması hükümetin o zamana kadar yapması gereken ve sonrasında yapacak olduğu faaliyetlerin sorgulanmasına yol açmıştı. Öyle ki Musul'un düşmesinden 5-6 hafta kadar kısa bir süre önce yapılan 30 Nisan 2014 genel seçimlerinden büyük bir oy farkıyla galip çıkan Nuri Maliki başbakan olamamıştı. Hatta hem Irak içerisindeki muhalifler hem de uluslararası kamuoyu tarafından Irak'ın bu duruma düşmesindeki en büyük nedenlerden biri olarak Maliki'nin iktidarının özellikle son dönemindeki mezhepçi politikaları gösterilmişti.

Maliki'den sonra başbakan olan İbadi ise Irak hükümetine kaybolan itibarını yeniden kazandırmak için birtakım politikalar belirlemişti. İçerisinde yolsuzlukla mücadele, ekonomik ve siyasi reformlar gibi adımlar olan bu politikaların en önemli ayağı Musul'un tekrar Bağdat hükümetinin kontrolüne geçmesini sağlamaktır. Irak hükümeti bugün Musul'u kurtarıırken sonrasına dair planlamalar da yapmaktadır. Musul ve çevresinde DEAŞ ve benzeri radikal örgütlere destek veren Sünnilerin bulunmasını istemeyen Bağdat yönetimi kendisine yakın Sünni aşiretleri silahlandırarak Musul'un kurtarılmasında onlara da rol vermeye çalışmaktadır. Bu sayede DEAŞ sonrası Musul'da Bağdat hükümeti ile hareket edecek olan Sünnilerin yönetime gelmesi daha da kolaylaşacaktır. Bağdat yönetimi ancak Musul'un geri alınması ve ardından Irak topraklarından DEAŞ'ın tamamen temizlenmesi ile itibarını geri kazanacağını farkında olduğu için Musul'un özgürleştirilmesini hayati olarak görmektedir.

Irak hükümetiyle birlikte hareket eden Haşdi Şabi'nin Musul Operasyonu konusundaki hedefleri açısından bakıldığında ise şu tespitle-

ri yapmak mümkündür: Haşdi Şabi'nin amacı, söylemleri üzerinden bakıldığında Irak topraklarını DEAŞ terör örgütünden temizlemek gibi görünse de Musul Operasyonu'na katılma noktasında bu kadar ısrarcı olmalarının ardında başka sebepler de vardır. Bunlardan ilki DEAŞ'a destek verdiğini düşündükleri Sünnilerden intikam alma isteğidir. Zira Haşdi Şabi liderlerinin çoğu DEAŞ'ın Sünni bölgelerde alan hakimiyeti sağlamasının ancak Sünni sivillerin söz konusu örgüte destek vermesiyle mümkün olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle genelde sivil veya silahlı ayrımı yapmamaktadır. Bu durum Haşdi Şabi içindeki her grup için söylenemez fakat örgütün önde gelen gruplarının yaptığı katliamlara karşı Irak hükümetinin yeteri kadar yaptırım uygulamadığı ve bir daha böyle durumların yaşanmaması için önlem almadığı da bir gerçektir. Haşdi Şabi'nin önemli gruplarından olan Asaib-i Ehli'l-Hak'ın lideri olan Kays Gazali'nin Musul Operasyonu başlamadan beş gün önce Aşura Matemi törenindeki, "Musul'u kurtarmak, İmam Hüseyin'in intikamını almak olacak. Çünkü onlar İmam Hüseyin'i öldürenlerin torunudur"³⁴ şeklindeki açıklaması bu konudaki endişeleri haklı çıkarmaktadır.

Haşdi Şabi'nin Musul Operasyonu'na katılarak gerçekleştirmek istediği hedeflerden birinin de Musul civarında yaşayan Şiilerle ülkenin orta ve güney bölgeleri arasında bağlantının kurulmasıdır. Bu çerçevede 29 Ekim'de başlattığı operasyonla Musul'u batı tarafından kuşatmaya çalışan Haşdi Şabi,³⁵ Musul'un güneyinden başlayarak kuzeydoğu yönünde bir hat oluşturarak Şii Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Telafer'e ulaşmayı hedeflemektedir. Bu sayede bir yandan DEAŞ'ın elinde bulunan Telafer kenti güneyden Haşdi Şabi milisleri tarafından kuşatılmış ola-

34. "Şii Lider: Musul İmam Hüseyin'in İntikam Savaşı!", Rudaw, 12 Ekim 2016, <http://rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/12102016>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

35. "Iraq Popular Forces Launch Operation to Cut Mosul off from Syria", The Shia Post, 29 Ekim 2016, <http://shiapost.com/2016/10/29/iraq-popular-forces-launch-operation-to-cut-mosul-off-from-syria>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

cak diğer yandan da Musul ile Suriye'nin Rakka şehri arasındaki bağlantı kesilerek DEAŞ'ın kaçış yolları kapatılmış olacaktır. Telafer'in Haşdi Şabi tarafından "kurtarıma" ihtimali bu şehirde yaşayan Sünni Türkmenlerin akıbeti noktasında ciddi endişeler oluşturmaktadır.

Haşdi Şabi'nin İran'dan çok da bağımsız hareket etmediği düşünüldüğünde Tahran yönetiminin bu örgüte mensup grupların yaptığı ve bundan sonra yapacağı eylemlerden dolayı suçlanacağını ifade etmek gerekir. Bu da İran'ın bu örgütün sınırlandırılması konusunda en az Bağdat yönetimi kadar sorumluluk sahibi olduğunu göstermektedir. Hizbullah ve Ensarullah gibi sınırları dışındaki Şii grupların oluşturduğu örgütleri dış politikasının önemli araçlarından birisi olarak gören İran'ın Haşdi Şabi içerisindeki onlarca grubu kontrol altında tutmasının ne kadar mümkün olacağını ise zaman gösterecektir.

SUUDİ ARABİSTAN VE KÖRFEZ ÜLKELERİ

Körfez ülkeleri açısından operasyonun dört temel düzlemde değerlendirildiğini söylemek mümkündür: İran'ın bölgesel etkinliğinin Musul Operasyonu ile birlikte daha da yayılma riski, Sünni dünyanın liderliği iddiasının gerekliliklerinin yerine getirilmesi, ABD başkanlık seçimleri öncesinde daha mutedil bir söylem ile tepki gösterilmesi ve bölgesel gelişmeler çerçevesinde güvenlik merkezli dış politika bağlamında Türkiye ile yakınlaşma olarak sıralanabilir.

Musul Operasyonu'nda Haşdi Şabi ve diğer Şii milislerin geniş bir şekilde yer alması Körfez ülkelerini tedirgin etmektedir. Bu milislerin Irak içerisinde daha önce gerçekleştirdiği eylemler akılda tutulduğunda Musul için de benzer senaryoların gerçekleşmesi uzak bir ihtimal değildir. Bu açıdan Musul'da yaşanacak herhangi bir mezhep güdümlü girişimin bölgeye yayılma riski Körfez ülkelerinin en temel kaygısıdır. Özellikle Suudi Arabistan'ın dış politikada en çok öne çıkan özelliklerinin başında Sünni dünyanın lideri

olarak kendini takdim etmesi gelmektedir. Bölgede Tahran ile yürütülen güç mücadelesinde bu argümana sık sık başvuran Riyad yönetimi için Musul oldukça hassas bir meseledir. Dolayısıyla Sünni nüfusun yoğun olduğu Musul gibi bir şehre yönelik başlatılan operasyonun her karesinde Irak yönetiminin mezhebi tonları rahatça kullanması söz konusu ülkeleri rahatsız etmektedir. Bu hassasiyetin dikkate alınması için Körfez ülkelerinden defaatle uyarılar gelmektedir.

Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adil Cübeyr yaptığı açıklamada, "Haşdi Şabi, Musul'a girerse büyük bir kriz ve felaket olacaktır. Felluce'ye girdikleri zaman da biliyorsunuz büyük zulümler, toplu katliamlar yaptılar. Bu da oradaki mezhepsel sorunun pekişmesine neden oldu. Burada Irak için en hayırlısı, Musul'u kurtarma operasyonunda kendi ulusal ordusunu ve oradaki yerel halkı kullanması olacaktır. Yani DEAŞ'tan kurtulmak ve akan kanın durmasını istiyorsa İran'a ya da Haşdi Şabi'ye yakın ya da aşırı radikal kesimlerden olan grupları kullanmaması gerekiyor"³⁶ diyerek bu noktadaki duruşlarını çok net bir biçimde ortaya koymuştur. Keza Katar Dışişleri Bakanı Şeyh Muhammed bin Abdurrahman Sani de benzer şekilde, "Irak hükümetinden Musul'daki sivililerin güvenliğini garanti altına almasını, herhangi bir mezhepçi grubun geçmişte Felluce ve Tikrit'te yaşanan vahşeti tekrarlamasına fırsat tanımasını istiyoruz" diyerek endişelerini dile getirdi.³⁷ Tüm bu kaygılar aslında İran ve Şii milis gruplar karşısında mevzi kaybetmek istemeyen Körfez ülkelerinin bölgede Sünnilerin hamisi imajına zarar gelmesi için verdiği uğraştır.

Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri, İran'ın Musul Operasyonu sonrasındaki muhtemel fırsatlardan yararlanmasını istemektedir. ABD'nin askeri olarak çekilmesi sonrası Irak'ta ve Arap Baharı sürecinde yaşanan is-

36. "Haşdi Şabi Musul'a Girerse Büyük Bir Kriz ve Felaket Olacaktır", *Habertürk*, 13 Ekim 2016.

37. "Al Sani: Musul'da Felluce Vahşeti Tekrarlanmasın", *Yeni Şafak*, 20 Ekim 2016.

tikrarsızlık ile Ortadoğu'da etki alanını artıran İran karşısında Körfez ülkelerinin tehdit algılamalarının genişlediğini söylemek mümkündür. Suriye, Yemen, Irak ve Lübnan'daki nüfuzuna binaen nükleer anlaşmayla daha da rahat hareket alanı bulan Tahran yönetimini sınırlandırma çabası çok açık bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda Irak Başbakanı İbadi'nin Körfez ülkelerine yönelik tavrında İran yönlendirmesinin etkili olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla Irak merkezi yönetiminin tamamen İran kontrolünde olduğu inancı hakimdir. Irak merkezi yönetimiyle Körfez ülkeleri arasında zaten gerilimli bir ilişki olduğunu belirtmek gerekir. Birinci Körfez Savaşı'nın ardından ilk defa 2016 yılı başında Bağdat Büyükelçiliğini açan Suudi Arabistan'ın, Irak merkezi hükümetiyle Bağdat büyükelçisi arasında yaşanan gerilimin ardından tekrar diplomatik ilişki düzeyini maslahatgüzar seviyesine indirmesi bu gerilimin en somut örneği olarak gösterilebilir.³⁸

varlığının bir yandan İran'ın tüm Irak genelinde yegane aktör durumunu engellemesi memnuniyet oluşturunken diğer yandan çözüm ortağı olarak bu aktörlerin beraber hareket etmesinden de çekinmektedirler. Buna rağmen söylem düzeyinde tepkilerini sınırlı tutmaya çalışmaktadırlar. Zira yeni Başkan Trump'ın Ortadoğu politikasının emarelerini görmeden bölgede inisiyatif almayı böyle kritik bir süreçte makul bulmamaktadırlar.

Son dönemde Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri ile ABD arasında bir güven bunalımı bulunmaktadır. Bu bağlamda güvenlik öncelikli dış politika dönüşümü içerisinde olan Körfez ülkelerinin Musul Operasyonu'yla bölgede belirledikleri stratejik hedeflere ulaşmada ciddi bir test yaşadığını ifade edebiliriz. Örneğin Aralık 2015'te Suudi Arabistan Savunma Bakanı ve II. Veliht Prens Muhammed bin Selman tarafından duyurulan ve 39 ülkenin katılımıyla devam eden "Teröre Karşı İslam İttifakı" ordusunun neden Musul Operasyonu'nda herhangi bir varlık gösteremediği ciddi bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Halbuki İran'ı dışarıda bırakarak oluşturulan bu ittifaka Riyad yönetimi çok büyük önem atfetmişti. Hatta Şubat 2016'da yine Suudi Arabistan liderliğinde oluşturulan "Kuzey'in Gök Gürültüsü" askeri tatbikatı ile gövde gösterisinde dahi bulunulmuştu.³⁹ Ancak Irak'taki dengeler ve imkanlar çerçevesinde askeri açıdan Musul Operasyonu'nda yer almayan Körfez ülkelerinin bu ortak mekanizmaları devreye sokma niyetlerinin de olmadığı görülmektedir. Bu noktada sahada olmamanın getirdiği boşluğu Türkiye ve İKBY ile yakınlaşarak ve bu iki aktöre güçlü diplomatik destek vererek kapatmaya çalışmaktadır.

Bölgede İran ile kanlı bıçaklı, ABD ile gergin ve son dönemde Mısır ile problemlili olan Körfez ülkeleri açısından Türkiye gibi bir aktörle yakınlaşmak son derece mühimdir. Bu yakınlaşmanın kodlarını ise Körfez İş Birliği Konse-

Güvenlik öncelikli dış politika dönüşümü içerisinde olan Körfez ülkelerinin Musul Operasyonu'yla bölgede belirledikleri stratejik hedeflere ulaşmada ciddi bir testten geçtikleri söylenebilir.

Bölgesel gelişmeler bağlamında ABD ile uzun bir süredir devam eden gerginliğin "Terörizmin Sponsorlarına Karşı Adalet Yasa Tasarısı" ile zirveye çıktığı bir dönemde operasyonun başlamış olması Körfez ülkeleri açısından son derece önemlidir. ABD öncülüğünde DEAŞ'a karşı oluşturulan uluslararası koalisyonu en başından itibaren destek vermelerine rağmen ABD Başkanı Obama'nın Ortadoğu'daki tercihlerinden son derece kaygı duymaları operasyona bakışlarını etkilemektedir. Aslında ABD'nin operasyondaki

38. "Former Saudi Envoy to Iraq Named Arab Gulf Affairs Minister", *Saudi Gazette*, 17 Ekim 2016.

39. "Saudi Arabia Launches 'North Thunder' Military Drill with Troops from 20 Nations", *Independent*, 15 Şubat 2016.

yi (KİK) ve İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT) gibi örgütlerde FETÖ'nün terör örgütü olarak ilan edilmesi⁴⁰ ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ABD Kongresi tarafından kabul edilen yasaya sert tepki göstermesinde bulabiliriz. Yine 2008 yılında başlatılan Türkiye-KİK Yüksek Düzeyli Stratejik Diyalog Dışişleri Bakanları beşinci toplantısının Arap Baharı sonrası ilk defa yapıyor olması bunun bir diğer kanıtıdır. Toplantı sonuç bildirisinde "Irak'ın kurtarılmış bölgelerindeki yerel halka karşı insan hakları ihlalleri ve işkence yapan ayrılıkçı milis güçlerin muhtemel Musul Operasyonu'na yönelik planlara dahil edilmesinin operasyonun başarısını tehlikeye atabileceğinin"⁴¹ belirtilmesi tarafların operasyona yaklaşımlarındaki benzerliği resmetmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Musul'da sahada olması Körfez için temel güvenlik tehdidi olan İran'ın dengelenmesi açısından oldukça elzemdir. Zira Kuveyt'in lojistik üs olmasının dışında askeri olarak operasyonda yer alamayan Körfez'in bu açığını Türkiye'yi destekleyerek kapatmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Ancak Fırat Kalkanı Harekatı ile Suriye'de ve Musul Operasyonu ile de Irak'ta kendine yer edinen Türkiye'nin fazla kazançlı çıkması da bir endişe kaynağı olarak görülebilir.

Bununla birlikte Körfez ülkelerinin operasyona yönelik düşük düzeyli yaklaşımlarının nedenlerinden biri de ülke içerisindeki radikal eğilimli şahıs ve grupların aktifleşmesi endişesinden kaynaklanmaktadır. Suudi Arabistan ve Kuveyt'te DEAŞ'ın gerçekleştirdiği saldırılar göz önünde bulundurulduğunda bu ihtimalin güçlü olduğu söylenebilir. Zira DEAŞ lideri Ebu Bekir Bağdadi'nin yayınlanan ses kaydında müntesiplerine Suudi Arabistan ve Türkiye'ye saldırılarını söylemesi bu endişelerin kanıtı olarak gösterilebilir.

Gerek konvansiyonel tehditler gerekse de terör dalgasıyla yüzleşmek durumunda kalan

Körfez ülkeleri açısından Musul'un stratejik değeri önce İran'ın sınırlandırılması ikinci olarak da Irak'ın bu sınırlandırma çerçevesinde yeniden dizayn edilmesinde yatmaktadır. ABD ile yaşanan problemleri başkanlık seçimleri sonrasına bırakarak mevzi almaya çalışan Körfez ülkelerinin operasyona yönelik eleştirilerinde oldukça ihtiyatlı davrandıklarını bir kez daha vurgulamak lazımdır. Bununla birlikte operasyon sonrası Musul'un yeniden imarına yaklaşık 50 milyon dolar katkı sözü veren Birleşik Arap Emirlikleri dışında Kuveyt'in de bölgeye insani yardım malzemeleri gönderdiğini ifade etmek gerekmektedir.⁴²

IRAK KÜRT BÖLGESEL YÖNETİMİ (IKBY)

IKBY açısından Musul Operasyonu her şeyden önce DEAŞ ve PKK'ya karşı mücadele açısından önemlidir. Musul'u ele geçirdikten sonra Erbil'e doğru hareket eden DEAŞ, Musul Operasyonu'na katılan güçler arasında yer alan IKBY için doğrudan bir tehdit oluşturmuş ve örgüt ancak ABD öncülüğündeki güçlerin havadan müdahalesi ile geri püskürtülmüştü. Bu durum Barzani yönetimi için hem DEAŞ'ı doğrudan tehdit haline getirmiş hem de bu örgüte karşı önlem alma arayışına itmişti.

Bu süreçte DEAŞ'a karşı mücadele etme gerekçesiyle PKK da Barzani yönetiminin kontrolü altındaki Şengal'e yerleşerek tehdit oluşturmaya başlamıştı. PKK'nın Ocak 2015'te Sincar'da kanton ilan etmesi bu örgüt ile IKBY arasında önemli bir gerilime neden olmuştu.⁴³ Bu gelişme üzerine IKBY resmi internet sitesinde yayınlanan bir açıklamada, DEAŞ'a karşı Sincar'da Peşmerge'ye yardım eden YPG'ye teşekkür ettikten sonra, "Ancak PKK'nın Sincar'da son olarak yerel yönetim meclisi oluşturma hamlesini reddediyoruz. Bu Kürt Yönetimi'nin ve Irak'ın kanunlarına

40. "İslam İşbirliği Teşkilatı da 'FETÖ' Dedi", *Aljazeera Turk*, 19 Ekim 2016.

41. "Türkiye-Körfez İşbirliği Konseyi Dışişleri Bakanları Toplantısı", *Habertürk*, 13 Ekim 2016.

42. "UAE Announces \$50m Reconstruction Fund for Mosul", *Gulf News*, 2 Ekim 2016.

43. Dr. Osman Ali, "İŞİD Sonrası Kürt Siyaseti ve KDP-PKK Gerilimi", *Aljazeera Turk*, 28 Ocak 2015.

ve anayasasına aykırıdır. Kürdistan Bölgesi'nin içişlerine yapılan bu müdahaleyi kabul etmeyeceğiz" ifadeleriyle PKK'nın bu bölgede nüfuzunu geliştirme çabasından duyduğu rahatsızlık dile getirilmişti. Nisan 2015'te ise PKK'nın üst düzey yöneticisi Duran Kalkan, Barzani'ye diktatörlük imasında bulunarak "Güney Kürdistan'ın Erbil'den yönetilemeyeceğini" ifade etmişti.⁴⁴ Barzani de yaptığı yazılı açıklamada Duran Kalkan'ın sözlerini "milli güvenliğe bir tehdit" olarak nitelendirerek ve iç savaş kışkırtıcılığı yaptığını savunarak IKBY Parlamentosu ve hükümetine sorumluluklarını yerine getirme çağrısı yapmıştı.⁴⁵ İki taraf arasındaki gerilim 2015 yılının Mayıs ayında Peşmerge'nin İran sınırında üs kurmak istemesi sonucunda çatışmaya dönüşmüş ve bu çatışmada iki Peşmerge hayatını kaybetmişti.⁴⁶

Bütün bu tehditler karşısında Barzani yakın ilişkilere sahip olduğu ABD ve Türkiye ile daha da yakınlaşarak somut ittifaklar kurmuştur. Bu anlamda en somut hazırlıklar Türkiye'nin Başika Kampı'nda eğittiği unsurların içinde Peşmerge'nin de yer almış olması ve ABD ile imzalanan Askeri Uyum Protokolü'dür. İki yıllık bir müzakere sonucunda IKBY İçişleri Bakanı Kerim Sincari ile Amerikan Savunma Bakan Yardımcısı Elissa Slotkin'in imzaladığı bu protokoldeki düzenlemelere uygun olarak ABD, DEAŞ'a karşı mücadele sona erene kadar silah yardımı sağlamanın yanında IKBY'nin silahlı birimlerine askeri eğitim vererek Peşmerge'nin maaşlarını da karşıladı.⁴⁷ Musul Operasyonu yaklaştıkça Hazer Üssü başta olmak üzere eğitim kamplarına katılan ABD askerlerinin sayısında da artış gözlemlendi.

44. "PKK'lı Kalkan: Kürdistan Erbil'den Yönetilemez!", Rudaw, 14 Nisan 2015, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/140420155>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

45. "Mesut Barzani'den PKK'lı Duran Kalkan'a yanıt: Vatana İhanet", *Hürriyet*, 18 Nisan 2015.

46. Mahmut Bozarslan, "PKK İ-KDP Peşmergesi ile Çatıştı", *Aljazeera Türk*, 24 Mayıs 2015.

47. "US, Kurdistan Sign Protocol on Military Cooperation", *The Middle East Monitor*, 13 Temmuz 2016, <https://www.middleeast-monitor.com/20160713-us-kurdistan-sign-protocol-on-military-cooperation>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

Uzun bir hazırlık sürecinden sonra Ekim 2016'da başlayan operasyona IKBY silahlı birimleri –farklı rakamlar telaffuz edilse de– yaklaşık 4 bin kişilik asker,⁴⁸ yüzlerce ağır makinalı tüfek, tank ve diğer zırhlı araçlardan oluşan bir güçle katılmıştır.⁴⁹ Operasyona katılan en donanımlı ve tecrübeli birlikler ise Türkiye ve ABD'nin katkı sağladığı kamplarda eğitilen birimler olmuştur. IKBY ile Bağdat yönetimi arasında varılan anlaşmaya göre⁵⁰ Peşmerge tarafından Hazer, Güver ve Geyyara cepheleri olmak üzere üç cephede eş zamanlı operasyon başlatıldığı duyuruldu⁵¹ ve kısa süre içinde Musul çevresinde DEAŞ'a karşı önemli başarılar kazanıldığına dair haberler geldi. Operasyonun başında kentin güneydoğusundaki köyleri ararak ilerleme kaydeden Peşmerge'nin en çok ses getiren başarısı ise Musul'un kuzeydoğusundaki Başika kasabasını DEAŞ'tan almak oldu. IKBY Başbakanı Neçirvan Barzani bu operasyonlar üzerine "hükümet olarak üzerlerine düşeni yaptıklarını" ifade ederek "DEAŞ sonrası dönemde Musul için kaygılı olduklarını" dile getirdi.⁵² Bu kaygı DEAŞ sonrası yapılacak toprak paylaşımı ve siyasi statülerin nasıl belirleneceğine ilişkindi.

IKBY'nin oldukça istekli bir şekilde Musul Operasyonu'na katılması Barzani'nin ifade ettiği gibi sadece DEAŞ'ın kendilerine yönelik bir tehdit oluşturması ile açıklanamaz.⁵³ DEAŞ, IKBY için bir tehdittir. Bunun en somut göstergesi Erbil yakınlarına kadar gelmiş olması ve DEAŞ'la mücadelede bugüne kadar yaklaşık 1.500 Peş-

48. Josie Ensor, "Isil 'Launches Suicide Attacks' on Kurdish forces in Mosul as Bloody Battle to Retake Terror Group's Iraq Stronghold Begins", *The Telegraph*, 17 Ekim 2016.

49. Fazel Hawramy ve Luke Harding, "Iraqi and Kurdish Forces Close in on Mosul after Making Quick Gains", *The Guardian*, 20 Ekim 2016.

50. Ece Göksedef, "10 Soruda Musul Operasyonu", *Aljazeera Türk*, 7 Ekim 2016.

51. "Musul Operasyonu Başladı", *BBC Türkçe*, 17 Ekim 2016.

52. "Barzani'den Çarpıcı Musul Açıklaması", *Sabah*, 26 Ekim 2016.

53. "Kurdish President: Mosul Liberation will Remove Security Threat to Kurdistan", *Rudaw*, 27 Ekim 2016, <http://rudaw.net/english/kurdistan/271020167>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

merge'nin de hayatını kaybetmiş olmasıdır.⁵⁴ Bununla birlikte IKBY güçlerinin bu operasyona katılmasını daha geniş bir bağlamda değerlendirmek gerekir. Bu çerçevede IKBY'nin daha kapsamlı ve uzun vadeli bir hedef etrafında hareket ettiği rahatlıkla ifade edilebilir. Bu hedefin de 2003 Irak işgalinden sonra elde edilen özerklik statüsünü bir adım daha ileriye taşıyarak bağımsızlığa kavuşmak olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Neçirvan Barzani hiçbir silahlı güç henüz Musul şehir merkezine girememişken yani operasyon hedefine ulaşamamışken Musul'dan sonra Irak merkezi hükümeti ile Kürt bölgesinin bağımsızlığını konuşacaklarını açıkça dile getirdi. Bu noktada öne çıkan mesele Musul Operasyonu'nun bu hedef doğrultusunda nasıl bir rol oynayabileceği sorusudur.

Öncelikle IKBY uluslararası toplum nezdinde faydalı bir müttefik görüntüsü çizecektir. Altmıştan fazla ülkenin bir şekilde katkı yaptığı bir koalisyonunda kolluk gücü olarak hareket etmek bunun için önemli bir imkan sağlayacaktır. Mesut Barzani'nin CNN'e yaptığı açıklamada, "Peşmerge güçleri dünyayı en barbar terör örgütünden kurtardı" şeklindeki açıklamaları ve Barzani'nin danışmanı Kifa Mahmud'un, "Elde ettikleri zaferlerle uluslararası toplumun hayranlık ve desteğini kazandıklarını"⁵⁵ ifade etmesi bu bağlamda okunabilir. Açıkça görülüyor ki Barzani yönetimi Musul Operasyonu'nu bağımsızlık adına ihtiyaç duyduğu uluslararası meşruiyet ve ittifak zemini için önemli bir araca çevirme arayışındadır.

İkinci olarak Barzani yönetimi bu operasyonda oynayacağı rol bağlamında askeri kapasitesini ve operasyonel kabiliyetini olgunlaş-

tırma fırsatını yakalamış olacaktır. Türkiye ve ABD'nin yanında Almanya'nın yapmış olduğu silah ve teçhizat yardımları sadece Musul Operasyonu için değil bağımsız bir aktörün sahip olması gereken askeri gücün temel unsurları olarak görülmektedir. Bu yardımlar sayesinde ordusunu güçlendiren IKBY muhtemel bağımsızlık ilanına şiddetle karşı çıkması beklenen Bağdat yönetimi ve İran'a karşı kendisini önemli oranda tahkim etmiş oluyor. IKBY'nin çatışma yaşayabileceği bir başka aktör ise Sincar'a yerleşmeye çalışan PKK'dır. Kobani çatışmalarından sonra Sincar'ı bir kanton olarak ilan eden PKK'nın Musul Operasyonu'ndan sonra bu iddiasını tekrar dile getirmesi mümkündür. Bu senaryonun gerçekleşmesi durumunda PYD/PKK Irak-Suriye sınırının kuzey kısmında bir süreklilik sağlamış olacaktır.

IKBY'nin DEAŞ'la mücadele ederek kontrol ettiği toprakları genişlettiğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Erbil'e bağlı askeri güçlerin özellikle Sünnilerin yaşadığı petrol kaynakları açısından zengin bölgeleri DEAŞ'tan kurtardıktan sonra buraları terk edip etmeyeceği sorusu önemli bir tartışma konusudur. Mesut Barzani'nin basına yansıyan bazı açıklamaları bu bölgelerin terk edilmeyeceği yönündedir. Hatta Barzani DEAŞ'tan arındırılmasının ardından Musul'da da referandum yapılması ve şehir halkının tercihi saygı duyulması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁶ Musul'un bütünü kontrol etmek Barzani için "aşırı genişleme" olacağından pek de rasyonel bir hamle olmayabilir. Ancak bu söylemleri ulaşmak istediği sınırlar için önemli bir pazarlık unsuru olarak kullanacaktır. Bu referandum senaryolarına İran ve Bağdat yönetimlerinin karşı çıkacağı muhakkak olsa da gerçekleşmesi durumunda zayıf düşmüş ve kendini sahipsiz hisseden Sünni kesimlerin Barzani yönetimini mezhepçi Şii hükümete tercih edeceğini tahmin etmek zor değildir.

54. Mewan Dolamari, "1,466 Peshmerga Died, 8,610 Wounded in IS War", Kurdistan 24, 13 Haziran 2016, <http://www.kurdistan24.net/en/feature/20892763-2b66-4432-9d0f-70f76735b7a2/1-466-Peshmerga-died-8-610-wounded-in-IS-war>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

55. "US Pledges More Military Support to Kurdish Peshmerga Forces", Al Bawaba, 13 Temmuz 2016, <http://www.albawaba.com/news/us-pledges-more-military-support-kurdish-peshmerga-forces-861726>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2016).

56. Salih Bilici ve Muhammed Kurşun "Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Topraklarını Genişletti", AA, 18 Mart 2016.

SONUÇ

Musul'un DEAŞ'tan kurtarılmasına yönelik operasyon gündeme geldiğinde bu çalışmada ele alınan bölgesel aktörlerin konuya dikkat kesilmelelerinin temel nedeni kendi güvenlik kaygıları olmuştur. Aslında DEAŞ gibi tehlikeli bir terör örgütünün elinden Musul ve çevresindeki ilçelerin kurtarılacak olması ve bu şekilde örgütün zayıflatılmasına yönelik yeni bir adım atılması bütün bölge ülkeleri ve IKBY'nin olumlu karşılaması gereken bir gelişmeydi. Ancak neredeyse bütün aktörlerde DEAŞ sonrası için daha büyük güvenlik kaygıları ortaya çıkmış ve hepsi de DEAŞ'tan kurtarılacak bölgelerin kendisine rakip olarak gördüğü güçlerin kontrolü altına girmesini engelleme çabası içerisine girmiştir.

Bütün aktörler güvenlik kaygılarıyla hareket etse de bazıları sahip olduğu etki alanını genişletme arayışı içerisinde olurken bazılarıysa kendi nüfuz bölgesini kaybetmeme endişesiyle hareket etmiştir. Ancak bu metinde ele alınan bölgesel aktörlerin sürekli üstünlük mücadelesi içerisinde olmaları bir yandan DEAŞ ve PKK/PYD gibi terör örgütlerine hareket alanı açarken diğer yandan da ABD gibi küresel aktörlerin bölgeye

müdahalelerine imkan vermiştir. Her ikisi de bölge ülkelerinin çıkarları açısından çok olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir.

Bölge ülkeleri üzerinde –geçmişte olduğu gibi– kolay nüfuz kurmakta zorlanan ABD ve diğer küresel güçlerin Ortadoğu'da etkinliklerini sürdürmek için daha küçük aktörlere yöneldikleri ve bu çerçevede PYD gibi terör örgütleriyle iş birliği yapmaktan da kaçınmadıkları görülmektedir. Bu politikanın sonucu olarak bölgedeki geleneksel devletlerin mevcut sınırlarıyla varlıklarını ne kadar sürdürebilecekleri sorgulanmaya başlanmıştır. Böyle bir ortamda bölge ülkelerinin aralarındaki sorunları diyalog yoluyla çözme yollarını aramaları kendi siyasal varlıkları ve güvenlikleri açısından büyük önem arz etmektedir. Musul konusunda da özellikle Bağdat ve Tahran yönetimlerinin yanı sıra Erbil'in de DEAŞ'tan temizlenecek bölgelerde kendi nüfuz bölgelerini oluşturmak arayışıyla yerel halkı hedef alan baskı ve yıldırma politikalarından kaçınması önemlidir. Zira bu politikalar yeni çatışmalara zemin hazırlayacak ve yeni çatışmalar da yeni terör örgütlerinin ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Ortadoğu sorunları arasında bugünlerde en fazla öne çıkan konuların başında gelen Musul Operasyonu hususunda bölge ülkeleri ve artık *de facto* devlet olarak görülen Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'nin (IKBY) ne tür politikalar izledikleri ve bu politikaların hedefleri üzerine çok tartışmalar yapılıyor. Bu çalışmada konuyla yakından ilgili bölgesel aktörlerin Musul Operasyonu'ndaki temel motivasyonları bu ülkelerin söylem ve eylemleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Söz konusu bölgesel güçlerin Musul meselesiyle ilgili olarak birbirlerine karşı politikaları ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi aktörlerin bu politikaların şekillenmesine yönelik etkisi de analiz çerçevesinde ele alınmıştır. Genel olarak güvenlik kaygısı ve kendi nüfuzlarını genişletmek ya da korumak arayışıyla hareket eden bölge ülkelerinin başka bölgesel meselelerde olduğu gibi Musul sorununun çözümünde de iş birliği yapma konusunda başarısız oldukları görülmektedir. Bölgesel aktörlerin bu konudaki başarısızlıkları ABD gibi küresel güçlerin daha aktif bir şekilde bölgeye ve Musul sorununa müdahil olması sonucunu doğurmaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org